

BURDUR İLİ HALK OYUNLARININ GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Today's Situation of Burdur Folk Dances and Its Impressions

Solmaz KARABAŞA*

ÖZET

Halk oyunları, oyunun ortaya çıkışındaki anlamından uzaklaşarak değişmekte ancak yaşamaya devam etmektedir. Geleneğe ağırlık vermesi gereken halkbilimcilerin, halk oyunlarının gelenek yönüne eğilmelerine ihtiyaç vardır. Bu bakış açısıyla yapılan bu çalışmada Burdur halk oyunları incelenmiştir. Burdur halk oyunlarında Teke Yöresi oyunları ve zeybekler ağırlıktadır. Öğretmek yoluyla halk oyunları ekiplerinin oluşturulması ve yayla şenlikleri, halk oyunlarını hem değiştirmekte hem de devamlılığını sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Burdur, Halk Oyunları, Değişim, Gelenek

ABSTRACT

The folk dances are changing in terms of meaning, but they are living at the same time. There is a need studying of the tradition of folk dances by a folklorist who is expected to focus much more on the 'tradition'. This study has been done from this point of view. Burdur folk dances are based on the Teke Province dances and "zeybek"s. The data of the presented study suggest that high platou festivals and teaching of the folk dances both have changed the folk dances and also provided with its survival.

Key Words

Burdur, Folk Dances, Change, Tradition

Giriş

Oyunun kökeninde dinsel büyüsel sebepler yatmaktadır. Fakat oyunların oluşumuna, bu ortaya çıkış nedeninin dışında başka faktörler de etki etmiştir. Örneğin Türkiye'de oynanan oyunların oluşumuna etki eden ana faktörler; soy (Orta Asya), yer (Anadolu Kültürü) ve din (İslam Kültürü)'dir (And, 1974: 85). Günümüze gelindiğinde ise oyunun kökenindeki anlamından uzaklaştığı görülür. Metin And (1974: 20), oyunun ortaya çıkış anlamındaki değişimi; "çağcıl uygarlığın oyunu yaşamdan ve kültürden ayırdığını böylece de oyunun, insan ve toplum için asal değerini ve işlevini yok ettiği" şeklinde ifade etmektedir.

Halk oyunları da bu şekilde ortaya çıkmış ancak daha sonra ortaya çıkışındaki anlamından uzaklaşarak günümüzdeki şeklini almıştır. Burada çalışmanın

sınırlarını aşmamak için kavramlar üzerinde bir tartışmaya girilmeyecektir ancak 'halk dansları' yerine 'halk oyunları' ifadesinin hem kökenine (oyuna) işaret etmesi, hem de genel kabul görmüş olması nedeniyle kullanıldığını belirtmekte fayda vardır. (Kavramlarla ilgili tartışmalar için bkz: And 1964 ve Eroğlu 1994).

Oyunun kökenindeki anlamından gittikçe uzaklaşmasına rağmen; kişiye verdiği ruhsal tatmin¹ ile psikolojik birlikteliği sağlama ile toplumsal vb. işlevlerinin öne çıkması, dikkatleri gene üzerine çekmesine sebep olmaktadır. Çünkü " Dans edilmediği takdirde insanlarda duygusal, fiziksel, sosyal ve sanatsal bir eksiklik hissedilmekte" (Aktaş, 1999: 15) olduğu söylenmektedir. Böylece günümüzde halk oyunları, doğal ortamında oynandığı şeklinde bile temelindeki an-

* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Uzmanı (skarabasa@yahoo.com)

lamını yitirmiş olsa da, çeşitli şekillerde yaşamaya devam etmekte olan bir halk kültürü unsurudur. Halk oyunlarının gösteri amaçlı oynanması, sahneye taşınması, oyuna bu defa başka bir boyut (sanatsal) daha kazandırmıştır. Halk oyunlarının sahneye uyarlanması konusunu işlediği yazısında Metin And (1996: 76) “... Halk oyunları, balenin şiirsel anlatım gücünden, derinliğinden incelenmiş, cilalanmıştır” demektedir. Bugün sahneye taşınan bütün halk oyunları gösterileri için bunu söylemek mümkün olmasa da Sultanların Dansı, Anadolu Ateşi gibi gösteriler buna örnek olarak verilebilir. Ayrıca batı kökenli sanatın sadece birkaç büyük şehir ve belli bir kesimle sınırlı kaldığı toplumumuzda bu gösterilerin gördüğü talep, halkın kendi kültüründen bir unsuru modern sanat teknikleriyle izlemeyi yeğlediğini de göstermektedir.

Konunun sanatsal yönünü bir yana bırakarak halk kültürü açısından baktığımızda; halk oyunları konusu, en çok da, festivaller, yarışmalarla gündeme gelen bu sahneleme çalışmalarından etkilenmiştir. Halk oyunları ile uğraşan halkbilim formasyonu olmayan kişilerin, zamanla halk oyunları tartışmaları içine girmeleri, halk oyunları konusunda yapılan tartışmaların ağırlık merkezini; halk oyunlarının öğretilmesi, sahnelenmesi,² otantikliği, hangi oyunun hangi ile ait olduğu, ‘doğru’³ kıyafeti giyip giymediği gibi sınırlı bir tartışma ortamına kaydırmıştır.

Halbuki halk kültürünün önemli bir bileşeni olan halk oyunları ile ilgili bir halkbilimci tarafından yapılması gerekenler vardır. Bunların başında halk oyunlarının gelenek yönünün incelenmesi gelmektedir. Nebi Özdemir, bilim ve teknolojiye gelişmelerin köy seyirlik oyunlarına etkisini incelediği yazısın-

da; bir halkbilimci için önemli olan şeyin ‘gelenek’ olduğunu ve geleneğin dinamik yönüne vurgu yaparak bir halkbilimcinin yapması gereken şeylerden birinin de değişikliğe sebep olan faktörlerin belirlenmesi ve açıklanması olduğunu söyler. (Özdemir 2001: 119–129) Köy seyirlik oyunları ve halk oyunları aynı kökten geldikleri için Nebi Özdemir’in bu yazısında söylediği pek çok şey halk oyunları konusunda da geçerlidir.

Bu alandaki eksiklikleri gidermede bir adım olmasını umduğum bu çalışma; halkbilimsel bir bakış açısıyla yapılmış ve oyunların ‘geleneksel kültür unsuru’ yönüne ağırlık verilmiştir. Çalışmada Burdur halk oyunları, tespit edilebilen geleneksel unsurları ile verilecek ve geleneğin dinamik yapısı ile birlikte yaşamakta olan süreç değerlendirilecektir.

Çalışma, 30 Haziran – 8 Temmuz 2005 tarihleri arasında, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü’nün yıllık planlı çalışmaları kapsamında yapılan alan çalışması ve konuyla ilgili yapılmış diğer çalışmaların tarandığı literatür çalışması sonrasında ortaya çıkmıştır. Alan çalışmasının Bakanlığın çalışma yöntemi doğrultusunda olması, alanda uzun süre kalınmaması ve serbest çalışma ortamının olmayışı, çalışmayı sınırlandırıcı etkenler olmuştur. Çalışmada yerel adlandırmalar yahut kaynak kişi ifadeleri *italik* olarak verilmiştir. Kadınlarla yapılan çalışmalarda kaynak kişi künyelerini almak güç olduğundan ısrarla alınmaya çalışılmamıştır.

Çalışma Alanı: Burdur

Akdeniz Bölgesi’nin batısında yer alan Burdur, aslında İç Anadolu, Ege ve Akdeniz Bölgeleri arasında kalmakta ve her yönüyle bir geçiş özelliği taşımaktadır (bkz. Harita 1). Ayrıca Burdur, tarihsel geçmişi açısından da önemlidir ve gü-

nümüze zengin bir kültürel birikim taşımaktadır. İnsanlık tarihinde önemli bir aşama olan yerleşik hayata geçişin ilk örneklerinden en ileri düzeyde olan beş tanesinden birinin Burdur Hacılar'da olması Burdur'un nasıl bir tarihi birikime sahip olduğunun göstergelerindedir. (Akurgal 1997: 3).

Burdur'un ekonomisinin temelini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Hayvancılığı bir yaşam biçimi olarak benimsemiş olan Yörükler ise ilin kültürüne damgasını vurmuştur. Bunu halk oyunlarına bakarak da görmek mümkündür. Çünkü Burdur halk oyunlarının temelini oluşturan unsurlardan biri zeybekken diğeri de Teke Yöresi⁴ oyunlarıdır.

Harita 1: Burdur

Burdur Halk Oyunları

Anadolu'nun hemen her yerinde gördüğümüz gibi Burdur'da da oyunlar başta düğünler olmak üzere, nişan, sünnet, yayla şenlikleri vb. gibi vesilelerle oynanmaktadır.

Burdur, kadın erkek ilişkileri açısından kaçgöçün yaşandığı bir bölge ol-

mamakla birlikte, oyun zamanlarında kadın ve erkeğin birlikte olmadığı görülür. Kadınlar da erkekler gibi zeybek ve Teke Yöresi oyunlarını oynamaktadırlar.⁵ Ancak erkekler arasında yerine göre zeybek, Teke Yöresi oyunları ağırlık kazanırken kadınlar daha çok düz oyun oynamaktadırlar. Bununla ilgili bir anlatı kaynak kişinin ağzından aynen şöyledir:

"Bizim burada Amad Ali Akçay dediğimiz büyüğümüzün oğlu düğüne gelir. Kendisi keçi otlatır yaylada, Yörük. Buraya oyun oynamaya gelir. Birisi şikâyet eder, der ki; 'senin oğlun dımudana oynadı' derler. Bizde dımudan oyunu kadın oyunudur. Kadın oyunu oynadın diye oğlunu ağılın içine kor, elindeki asa ile döver, niye erkek oyunu oynamadın diye." (Süleyman Şengen, 2.7.2005, Bucak)

Burdur ili halk oyunlarının karakteristiğini zeybekler ve Teke Yöresi oyunları oluşturmakta ancak gene de ilçeler arası küçük farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin Burdur merkez ve Bucak ilçesi civarında ağır zeybekler ağırlık kazanırken, Altınyayla (eski adı *Dirmil*) taraflarında daha çok teke oyunları görülmektedir. Zeybeklere ağırlık veren Burdur ve Bucak ilçesi arasında da kaynak kişilerin değerlendirmesiyle farklar vardır. Bunu Bucak'lı kaynak kişi İsmail Güngör (2.7.2005) şöyle dile getirmiştir: *"Burdur öğretmenlerin öğrettiği gibi oynar, biz atalarımızdan gördüğümüz gibi oynarız"*.

Tefenni ilçesindeki çalışmamızda ise kaynak kişiler; Burdur'un bütün ilçelerinin oyunlarının birbirine benzediğini söylemiş, sadece Karamanlıların pek oyun bilmedikleri, ayaklarının biraz değişik olduğu söylenmiştir.

Oyunlar:

Burdur'da tespit edilen belli başlı erkek oyunları şunlardır: Daval zeybeği

(Göhlhisar'da al yazma zeybeğine daval zeybeği dendiği söylenmiştir), Guluman (Tefenni'nin bir köyü) zeybeği (ağır), serrenler (ağır), al yazmalım (ağır bir zeybektir ve *Bucak'ın zeybeği* diye de geçtiği söylenmiştir), basbas, kabir arasında harman olur mu, köroğlu, Avşar zeybeği, menekşeli (teke), sarı zeybek, teke zortlaması, tek zeybek, kaba ardıç vb. (Burdur oyunları için ayrıca bkz. Kırçak 2001).

Kaba ardıç günümüzde pek sık oynanmamaktadır. Çeltikçi ilçesi Güvenli köyünde ve Altınyayla'da Teke Yöresi oyunlarına *boğaz*, bunların da ağır ritimli olanlarına *koca boğaz*, hızlı olanlarına *küçük boğaz* dendiği belirtilmiştir. Altınyayla'da oyunlar; *düz* ve *yüksek* olarak da ayrılmaktadır.

"5-6 gada da kıvrak gaydaladan va"
(Hasan Önyörük, 04.07.2005, Tefenni)

Kadınlar da erkekler gibi zeybek, Teke Yöresi oyunlarını oynar. Ancak günümüzde daha çok düz oyunların oynandığı, özellikle de kadın tavrıyla oynanan zeybeklerin unutulmakta olduğu görülmüştür. Günümüzde kadınların geleneksel haliyle oynadıkları zeybekleri Göhlhisar'ın Muğla'ya yakın köylerinde görmek mümkündür. Kadınlar zeybekleri bir ayağının burnunu yere dik basarak ve bir elini öne doğru savurarak oynamaktadırlar. Bunlardan farklı olarak; Tefenni İlçesi Sazak köyünde *leyli çöm çöm*, merkeze bağlı Güneyyayla köyünde ise *keklik* adı verilen bir oyun tespit edilmiştir. *Keklik* oyununu kadınlar, bazı kuşların hareketlerini andırır şekilde iki ayağını birleştirip dizlerden kırarak sağa sola hoplayarak oynamaktadırlar. Yine Sazak köyünde kadınlar bir düz oyunda (uçlarından tutarak) kaşıkla oynanırlardır. Kadınlar ritmik oyunlara (örneğin Güneyyayla köyünde) *tüngümelî* de demektedir. Altınyayla'da

tespit edilen kadın oyunları şunlardır: şu dirmilin çalgısı, sarı zeybek, cemilem, menevşeli, kezban yenge, vb.

Oynulara Eşlik Eden Çalgılar:

Erkekler genellikle davul zurna ile oynar. Eskiden zurnanın olmadığı söylenmiştir. Şimdi de düğün gecesinin ilerleyen saatlerinde sipsi ve bağlama çalınmakta ve buna *kuru saz* denmektedir. Sipsi ve bağlama ile *dıvdıv* oynandığı söylenmiştir. Bağlama, sipsi, darbuka ile de oyun oynanmaktadır. Kadınlar ise *dımudan* çalar. Bakır leğene *dımudan* denilmektedir. *Dımudanı* bir kadın tutar diğeri çalar. Birlikte türküsünü de söylerler.

Oyunların Oynanışı:

Burdur oyunları birbirine bağlı olmayan bağımsız oyunlardır. Bu nedenle tek kişi oynayabildiği gibi iki, üç ve daha fazla sayıda kişi birlikte de oynayabilir. Genelde tercih edileni iki kişidir, fazla kalabalık tercih edilmez. Oyun oynarken insanlar özellikle eşlerini seçmekte, çünkü uyuma önem verilmektedir. Çöküşler, dönüşler, ayak vuruşlarda birlik olması oyunu güzelleştiren unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı kişiler de oyununu göstermek için tek başına oynamayı tercih eder. Oyunda her ne kadar dönüş, çöküş, diz ve ayak vuruş gibi temel figürler varsa da, kişi bunlara yeteneğine bağlı olarak ilaveler yapıp oyununu süsleyebilir. Nitekim alan çalışmasında bunlar gözlenmiştir.

Tefenni ilçesi Çaylı köyünde düğünlerde *maşala* yandığı ve oyunların bu *maşalanın* etrafında olduğu söylenmiştir. *Maşala* oyunlarının organizasyonu ise *sarı ayak* adı verilen kişiler tarafından yapılmıştır. *Sarı ayak*, kişileri sırayla oyuna kaldırır. Bazı kişiler oyuna kalkmak istemez ve bu durumda zorla oyuna kaldırılır. Bazı kişilerden de -güzel oynadıkları için- oyun oynat-

ması özellikle istenir, bu durumda *sarı ayak* onları kaldırırken çevredekiler de alkışlayarak destek olurlar. *Maşalada* oyuna önce gençler kalkar. Altınyayla'da *maşala* oyunları arasında *deve, kız, efe, külcü oyunları* gibi seyirlik oyunlar da sayılmıştır.

Burdur'da yaygın olarak her yerde '*oyun üçtür*' denmektedir.

Oyun üçtür, oynamayan p..tur (Yusuf Semerci, 6.7.2005, Gölhisar).

Ya üç ya hiç (Mehmet Bedel, 6.7.2005, Merkez)

"Bi kalkışta üç tane oyun atarız, biz buna zeybek atma deriz" (Süleyman Şengen, 2.7.2005, Bucak).

Bu üç oyun örneğin Bucak'da; önce bir ağır zeybek, ardından menekşeli, sonra da sarı zeybek şeklinde sıralanırken Altınyayla (*Dirmil*)'da; şu dirmilin çalgısı, boğaz ve düz olarak sıralanmıştır. Bucak ilçesinde oyunun Cezayir oyunuyla bitirildiği söylenmiştir. Şimdilerde oyunun düz oyunlarla uzatıldığı belirtilmiştir.

Ağır zeybeklerin gezinme bölümleri vardır. Örneğin Çeltikçi İlçesi Güvenli köyünde kemanla Avşar zeybeği oynayan oyuncular, türkünün ilk bölümünü kemana dönerek dinlemişlerdir. Kaynak kişi Mehmet Ali Yenice (2.7.2006) bu bölüme '*onun ayarlaması derler*' demiştir. Tekli gösteriler için en uygun oyunlar ağır zeybeklerdir. Burada oyuncu iyi bir oyun için bütün marifetini ortaya koyar.

Burdur oyunları; zeybek de olsa, Teke Yöresi oyunları da olsa, sekme, çökme, diz vurma, dönüşlerden oluşmaktadır. Bu sekme, çöküş, diz vurma ve dönüşlerin sıklığı ve oyunun ritmi oyundan oyuna değişmektedir. Birden fazla kişinin birlikte oynaması durumunda hareketlerde birlikteliğe özen gösterilmektedir. Bunun için oyuncular, karşılıklı olarak işaretleşerek anlaşmaktadır. Örneğin Güvenli köyündeki oyun-

cular '*hoppaa!*' dedikten sonra çökmüşlerdir. Oyun içinde oyuncular '*haydaa*' gibi naralar atarken, dışarıdan '*varol, efe, haydin efeler*' gibi sözlerle oyuncuların teşvik edildiği görülmüştür.

Kaba ardıç oyunu genellikle; bir ayak sürekli öne ve yana vurularak oynanmaktadır. Ayak yorulunca değiştirilir, bazıları da sürekli ayak değiştirerek oynar. Zeybek ve Teke Yöresi oyunları dışında yukarıdaki anlatıda da görüleceği üzere geçmişte pek makbul tutulmayan düz oyunlar vardır. Bu tür oyunlarda iki kişi karşılıklı ellerini şaklatarak kıvrak bir şekilde oynar. Bucak ilçesindeki çalışmada erkek oyunlarının mutlaka kaşıkla oynandığı söylenmiştir. Oysa merkeze bağlı Aziziye Köyü'nde *parmakların çatlaması yeter* denmiştir.

Oyuncu oyunu bitirmek istediğinde elini kaldırarak müzisyenlere işaret verir ve oyun biter. Düz oyunların bitişinde kollar bariz bir şekilde indirilerek işaret verildiği gözlenmiştir. Bucak ilçesinde ise oyuncular müzisyenlere bakıp son bir kez kaşıklarını vurarak bitiş işareti vermişlerdir. Aynı şekilde Çeltikçi ilçesi Güvenli köyündeki oyuncular, müzisyenlere bakarak kollarını açıp son bir kez ellerini şaklatarak haber vermişlerdir. Kadınlar oyuna ya kendileri son vermekte ya da Altınyayla'da gözlendiği gibi sipsi çalanın işaretiyle bırakmaktadırlar.

Aziziye Yaylası'daki gözlemler göstermiştir ki; bölgede insanlar daha çok zeybek ve Teke Yöresi oyunlarını oynamaktadırlar. Gene yayla şenliklerinde gözlenen önemli bir özellik de şenlikte oyunların kadın-erkek, genç-yaşlı gözeltmeden birlikte oynanmasıdır.

Köy Seyirlik Oyunları ve Topal Oyunu:

Günümüzde oyunun, kökenindeki amacından uzaklaşıp sadece eğlence⁶

amacıyla yapıyor olmasıyla halk oyunları ve köy seyirlik oyunları yeniden (oyunun kökeninden uzaklaşmaya başlamasıyla, iki ayrı alanı olarak; salt dans unsurunun ön plana çıktığı 'halk oyunları' ile ritüel oyunlar olarak 'köy seyirlik oyunları' kavramları kullanılır olmuştur) birbirinin içine girmiştir. Çünkü önceleri ritüel amaçlarla yapılan köy seyirlik oyunları da artık sadece düğün, yayla şenlikleri gibi halk oyunlarının yapıldığı zamanlarda icra edilebilmektedir.

2005 yılında 7.si düzenlenen Aziziye yayla şenliklerinde tamamen eğlence amaçlı; *keklik yağcı, çizme dikme oyunu, kalaycı oyunu, yumurta üfleme, Arap oyunu, salak asker, çiftçi, kırat oyunları* yapılmıştır. Altınyayla'da ise bir düğün ortamı olan *maşalada* yakın zamanlara kadar *topal, deve, külcü* gibi seyirlik oyunların yapıldığı belirtilmiştir.

Tamamen güldürme amacıyla yapılan taklidi oyunlardan biri de Bucak'da gözlemediğimiz bir düğünde karşımıza çıkmıştır. *Topal oyunu* adı verilen oyun Altınyayla ilçesinde de tespit edilmiştir. Altınyayla'da *topal oyununun* çıkışı ile ilgili şöyle bir anlatı vardır:

Köylerden birinde yapılan bir düğüne dağdan bi çoban gelmiş. Muhabbet arasında herkes oynarken çoban; 'ya ne güzel oynuyorlar, ben de oynar mıyım?' dediğinde 'oynarsın oynarsın' demişler tutmuş maşalaya kakmışlar. (Çoban biraz topalmış) topal bacağıyla oynayamamış tabi, titremiş titremiş çıkmış gitmiş. (Arif Cangıldayan, 5.7.2005)

Çoban oynarken müzisyenlerin de ona uygun şeyler çaldığı ve oyunun böyle ortaya çıktığı söylenmiştir. Topal oyununda kıyafetlerin şu şekilde olması gerekiyor: Tersten giyilmiş bir gocuk, şalvar gibi bir pantolon, çarık eskisi, eski bir şapka ya da fötr şapka.

Değerlendirme ve Sonuç

Burdur'da halk oyunları konusunda yapılan çalışma göstermiştir ki; halk oyunlarında değişim yaşanmakta ancak bununla birlikte de oyunlar yaşama-ya devam etmektedir. Değişim en çok oyunların içerdiği anlam, oyunlarla ilgili anlatılar, oynanışına ilişkin usuller gibi geleneğe ilişkin unsurlarda olmaktadır. Bazı oyunlar da oynanmaz olmuştur. Günümüzün bilim ve teknolojik gelişmelerinin kültür üzerindeki değişimi nasıl hızlandırdığı bilinen bir gerçekliktir. Dolayısıyla da oyun ortaya çıkış anlamından zaten çoktan uzaklaşmıştır. Burada esas Burdur örnek olayı ile karşımıza çıkan sonuçlar halk oyunlarındaki değişim olgusuna katkı sağlayacaktır:

- Yayla şenlikleri halk oyunlarının genç nesillere öğretilmesine aracı olmakta ve böylece halk oyunlarının sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.

Aziziye Yaylası şenliklerinde yapılan gözlemler, yayla şenliklerinin halk oyunlarının gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir işleve sahip olduğunu göstermiştir. Çünkü geleneksel biçimleriyle oyunların oynanma ya da izlenmesi için neredeyse tek fırsat olan düğünler gittikçe değişmekte ve bu durum oyunları da etkilemektedir. Halbuki geleneksel oyun eğitimi büyük oranda düğün ortamlarında yapılmıştır. Düğünlerde gençler oyuna hem katılabilir hem de büyüklerini izleyebilirler. Günümüzde ise düğünler artık elektronik sazlarla yapılmaya başlanmıştır ancak bu sazlarla geleneksel halk oyunları oynanamamaktadır. Bu noktada geleneksel oyunların gelecek nesillere aktarımını sağlayan zincir kopmuştur. Ancak yayla şenlikleri düğünlerin yerini almakta ve oyunların yaşatılmasında araç olmaktadır. Öte yandan şenliklerde okullarda

öğrenilen halk oyunlarının etkileri de görülmektedir.

- Halk oyunları ekipleri oluşturmak amacıyla oyunlarının öğretilmesi, halkın serbest olarak kendiliğinden öğrenip oynadığı halk oyunlarının hem değişmesine neden olmuş hem de devamlılığını sağlamıştır.

Okullarda (derneklerde vb.) öğretilen halk oyunlarının oyunlara etkisi ilin bütününde görülmektedir ki bunu kaynak kişiler de dile getirmektedir. “*Nasıl türkülerden şarkı yapılıyor, aynı şekilde eski oyunlar da folklorla⁷ çevrildi*” (Hasan Önyörük, 04.07.2005, Çaylı Köyü/Te-fenni).

Kaynak kişinin ‘*folklorla çevrildi*’ diyerek çok güzel ifade ettiği bu değişimi ana hatları ile şöyle sıralayabiliriz:

- Halk oyunları ekiplerinde kadın-erkek birlikte oynanmaktadır. Kadın ve erkeklerin birlikte oyun oynaması, örneğin zeybeklerdeki geleneksel kadın tavrını yok etmiştir⁸.

- Gösteri amacıyla öğreniliyor olması nedeniyle oyunlar, (abartılı hareketlerle) gösterişli hale getirilmiştir.

- Metin And (1964) köylü dansları adını verdiği halk oyunlarının ayrırcı özelliklerini sıralarken; bu oyunların bölgesel, yörel olduğunu söylemiştir. Alan çalışması verilerinden de görüldüğü üzere Burdur’da da ilçeden ilçeye farklılıklar görülmektedir. Ancak ekip oyunları ile birlikte halk oyunlarında bir tek tipleşme yaşanmaktadır. Burdur halk oyunları ekipleri sonuçta belli kişilerce çalıştırılmakta ve belli oyunlar aynı figürlerle öğretilmektedir. Oyunun figürlerle öğretilmesi, ilçeden ilçeye hatta köyden köye değişen farklılıkları yok etmekle birlikte üstelik geleneksel oyunlarda, özellikle de zeybeklerde gördüğümüz kişisel marifetin ortaya konması özgürlüğünü sınırlamakta ve böylece

oyunun doğasındaki yaratıcılığı yok etmektedir. Fakat öte yandan oyunları bu yolla öğrenen pek çok kişi aynı anda hareket edebilmekte ve bu durum çok kalabalık bir şenlik ortamında bile göze hoş görünen bir uyumu getirdiğinden halkın beğenisini kazanmaktadır.

- Ekipler Burdur oyunları içinde özellikle bazı oyunlara ağırlık verdiğinden, sadece o oyunlar yaşamakta, örneğin *kaba ardıç* gibi diğer oyunlar da yok olmaktadır.

Okullardaki halk oyunları çalışmalarının ikinci etkisi; köylerde gösteri amaçlı halk oyunları ekiplerinin oluşmasına sebep olmasıdır. Aziziye Köyü’nün halk oyunları ekibi bunun örneklerindedir. Çünkü bu ekip tamamen gösteri amaçlı oluşturulmuştur. Tamamının Aziziye köyünde yaşayan insanlardan oluştuğu topluluk, geçmişte düğünlerde oynadıkları oyunları şimdi belli bir düzenleme ile gösteri amaçlı oynamaktadır.

- Burdur halk oyunlarında dikkati çeken bir başka değişim de (diğer faktörlerin de etkisiyle); eskiden pek tutulmayan düz oyunlar, geleneksel ortamlarda eski oyunların unutulmuş olması yüzünden rağbet görmektedir. Bu sayede artık ‘*oyun üçtür*’ geleneği de ortadan kalkmakta, ya okullarda öğrenilen Teke Yöresi ve zeybek oyunları ya da bunları bilmeyenlerce düz oyunlar sürekli oynanmaktadır.

NOTLAR

1 “Her normal insan dans etmenin verdiği ritmik hareketlerden haz duyar (H’Doubler 1940’dan akt. Aktaş, 1999:14)

2 Örneğin halk oyunlarının öğretimi, sahnelenmesi gibi konularda Kültür ve Turizm Bakanlığı üniversitelerle işbirliği içinde sempozyumlar düzenlemiştir.

3 İnsanın beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçlarından biri de giyinmedir. Bu sebeple insan binlerce yıldır giyinir ve gittikçe karmaşıklaşan kültürel yapıya bağlı olarak da giyinme çeşitlenir.

Böylece oyun oynarken de eğer düğün gibi özel bir günde ise; yaşına, evli-bekâr oluşuna bağlı olarak bir özel gün kıyafeti giyebilir. Ya da evleniyorsa damat ya da gelin kıyafetiyle oyun oynayabilir. Dahası günlük kıyafetiyle de oyun oynayabilir. Bu yüzden bugün sahnede gösteri yapan ve genelde bir ili temsil eden standartlaşmış halk oyunları ekiplerinin kıyafetlerinin orijinalliği üzerinde yapılan tartışmalar, sahnede gösterilen halk oyunlarının otantikliği konusunda yapılan tartışmalar kadar kısır. O yüzden artık bir sahne sanatı gibi gösteriye yönelik oluşturulan halk oyunları ekiplerinin giyecekleri kıyafetlerin de bu çerçevede değerlendirilmesi gerekiyor. Üniversitelerin yeni yeni kurulmaya başlayan halk oyunları bölümleri artık bu sorulara çözüm bulacaktır sanırım.

4 Bugün Antalya, İçel, Muğla, Burdur, Isparta ve Denizli illerini içine alan ve Teke Türkmenlerinin bulunduğu bölgeye Teke Yöresi denmektedir. (Demirşipahi, 1975: 337)

5 Teke Yöresi oyunları arka arkaya ve sıralı şekilde ve sıçramaların olduğu hareketli oyunlar, zeybekler 'diz vurup yiğitte doğrulma' figürlerinin olduğu ağır oyunlardır. (Teke Yöresi oyunları ve zeybeklerle ilgili daha fazla bilgi için bkz: Demirşipahi, 1975: 337-372)

6 Köy seyirlik oyunlarının günümüzdeki durumunu incelediği yazısında Nebi Özdemir (2001: 126) oyunların esas işlevini yitirdikten sonra bir süre de eğlence amacıyla sürdürüldüğünü ondan sonra tamamen yok olduğunu belirtmektedir.

7 Burada 'folklor' ile kastedilen 'halk oyunları'dır. Bu yanlış kullanım ne yazık ki yıllardır değiştirilememiştir.

8 Bu durum; alan çalışması esnasında bizim için oynayan kadın kaynak kişiler ve Aziziye yayla şenliklerinde genelde genç kızların oynadığı oyunlar kıyaslanarak tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

And, Metin (1964), *Türk Köylü Dansları*, İstanbul: İzlem Yayınları.

_____ (1974), *Oyun ve Bügü*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

_____ (1996), "Halk Oyunlarının Sahneye Uygulanması". *Türkiye'de İlk Halk Oyunları Semineri*. (Yay.Hzl. Ş. Baykurt), İstanbul: YKY.

Aktaş, G. (1999), *Temel Dans Eğitimi*, İzmir: Ege Ün. Basımevi.

Akurgal, E. (1997), *Anadolu Kültür Tarihi*, İstanbul: TÜBİTAK

Baykurt, Ş. (1995), *Anadolu Kültürleri ve Türk Halk Dansları*, Ankara: Yeni Doğu Matbaası.

Demirşipahi, C. (1975), *Türk Halk Oyunları*, Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.

Eroğlu, T. (1994), *İnsan ve Oyun*, Kayseri: Milli Folklor Yayınları

Kırçak, Ş. K. (2001), *Burdur'da Oynanan Halk Oyunları ve Yöresel Halk Oyunları Kıyafetleri*, Dumlupınar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Özdemir, N. (2001) "Bilim ve Teknolojideki Gelişmelerin Köy Seyirlik Oyunlarına Etkisi" *Milli Folklor*, 51:119-129

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Halk Kültürü İhtisas Arşivi

BVB.2005.0070, BVB.2005.0071, BVB.2005.0072, BVB.2005.0073

Kaynak Kişi Listesi

Merkez:

Ali Bedel, 1934, Aziziye Köyü, bağlama, davul, zurna çalar, halk oyunları oynar

Mehmet Bedel, Ali Bedel'in oğlu, Aziziye Köyü, sipsi çalıyor, halk oyunları oynuyor, devlet memuru.

Tefenni/Çaylı Köyü

Osman Eryılmaz, Çaylı, 1935, OY, Çiftçi, Zurnacı (54 yıldanberi), bağlama, davul, kabak keman, çalıyor. Kendisiyle birlikte Ramazan Eryılmaz, Şeref Eryılmaz olmak üzere iki oğlu ve dayısının oğlu Durmuş Ali Gürel'den oluşan dört kişilik bir ekibi var.

Ramazan Eryılmaz, Çaylı, 1960., IO, Evli, 3ç., Çiftçi,

Şeref Eryılmaz, Çaylı, 1967., IO, Evli, 2ç., Çiftçi,

Tuğrul Yakın, 1945., Küçükalan (Göhlisar), Tefenni'de oturuyor. 3ç., OM, memur emekli, çevrede yi oyuncu olarak biliniyor.

Hasan Önyörük, 1945., Emekli, Tefenni, çevrede iyi oyuncu olarak biliniyor.

Tefenni/Sazak Köyü

Hatice Kavak, Şefika Keskin

Bucak İlçesi

Süleyman Şengen, 1954, Bucak, Evli, 3ç., OM, Tabelacı, iyi zebek oynuyor.

İsmail Güngör, 1955, Bucak, IO, Bucak Mermer'de İşçi.

Mehmet Büyük, 1969, Bucak, Evli, 2ç., müzisyen (elektronik bağlama)

Çeltikçi/Güvenli Köyü

Mehmet Ali Yenice, 1944, Güvenli Köyü, Evli, 3ç., Çiftçi, emekli,

Abdullah Sezer, 1949, Güvenli, muhtar, keman çalıyor. (Kemam dizinde çalıyor)

Yusuf Sezer, 1956, Güvenli, Öğretmen,

Altınyayla (Dirmil)

İsmail Evcil, 1941, Evli, 7ç., Müzisyen (sipsi, zurna, davul vb. çalar), Çiftçi. 4-8 kişi arası değişen müzisyen ekibi var.

Arif Cangıldayan, 1967, Çatak köyü/Altınyayla, Müzisyen, Çiftçi. Topal oyunu oynuyor.

Merkez/Güneyyayla

Ahmet Özçelik'in evinde bir grup kadın.